

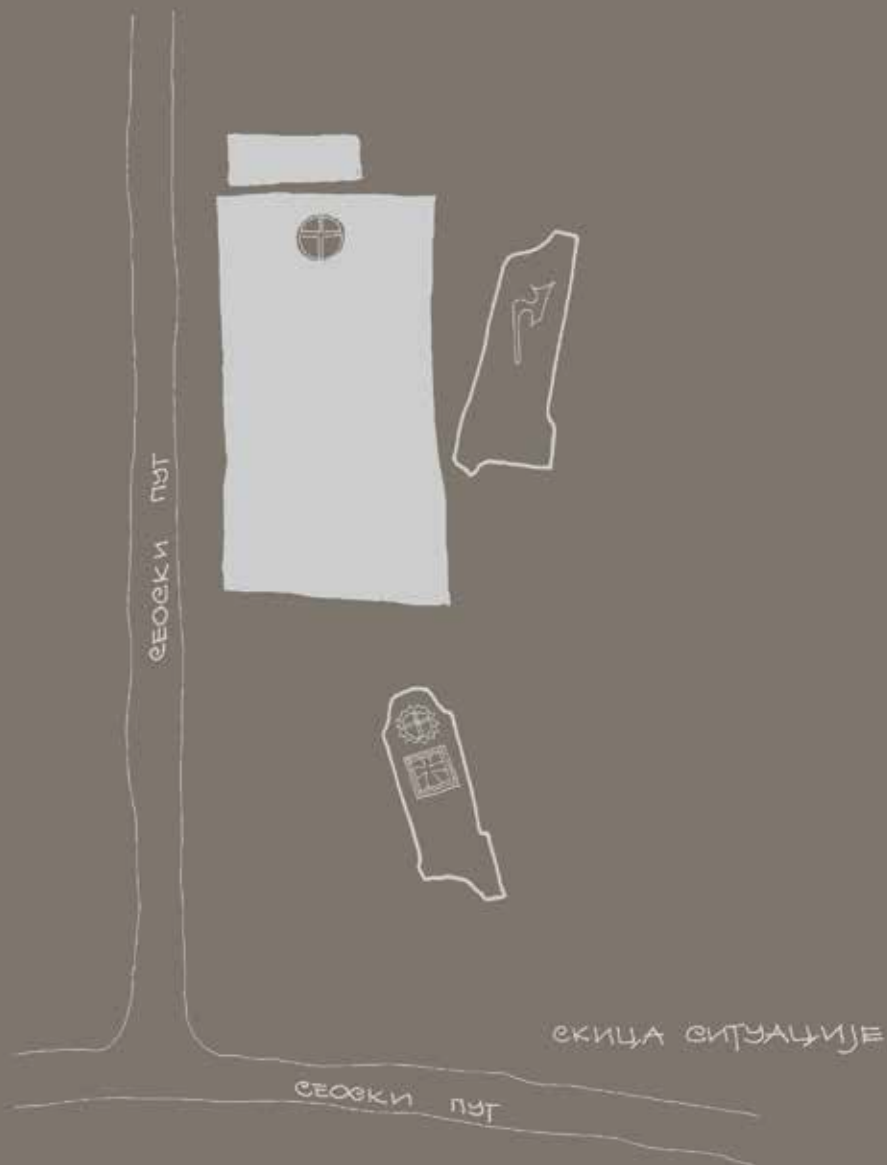
Надгробни споменик војводе Павла Цукића
The Headstone of Voivode Pavle Cukić

Зона за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

БЕЛО РОГАЧА
с.о. СОПОТ

СПОМЕНИК ПАВЛА ЦУКИЋА

Надгробни споменик војводе Павла Цукића

Рогача, Сопот

Културно добро

Бочни изглед споменика
Lateral view of the headstone

Надомак Београда, у селу Рогача на Космају, током радова на проширењу пута 1982. године, из земље и густог шибља је изронио челоглави надгробник без икаквих обележја, од чврстог зеленкастог пешчара који се ни по чему не разликује од бројних споменика из XIX и прве половине XX века у околини Београда. Лепо отесана хоризонтална плоча нема никаквих украса. На појединим местима на горњој страни назире се урезана линија, која је ишла дуж бридова.

Облик издуженог квадрата са заобљеним завршетком и испупчењем на средини целом дужином каменог блока и плитко урезана стилизована људска фигура потпуно су карактеристичне за ову врсту белега и за космајски крај, али је пажњу привукла чињеница да је споменик подигнут једном од највећих јунака српске револуције –

Павлу Цукићу. Одговор на питање одакле овај споменик у Рогачи, има пак филмски заплет и расплет.

Павле Цукић је рођен око 1870. у селу Крчмаре код Раче у Крагујевачкој нахији. Када је буна почела, он се одмах придружио устаницима и био један од Карађорђевих момака. То је био увод у причу чија је тачка управо споменик, који је Завод за заштиту споменика културе Града Београда прогласио културним добром 1987. године. По наговору Карађорђевој жени Јелене, Павле је 1805. убио вождову љубавницу Марију из Бруснице, због чега је морао да побегне у шуму. Опрост је добио тек пошто се јунаштом прославио у боју на Мишару, где је, према причи очевидца, држећи у свакој руци по сабљу секао Турке.

Борбе које су уследиле за ослобађање Крушевца, а потом на Делиграду, у Топлици и приликом опсаде Новог Пазара – донеле су Цукићу поштовање код устаничких вођа па га је Црни Ђорђе 1811. именовао за војводу Крушевачке жупе са седиштем у Трстенику.

Цукић се и ту истицао у борби против Турака и Арнаута, али су до Вожда стигле жалбе да по својој жупи отима ливаде и скрива вински десетак. На јануарској скупштини 1813. донета је одлука да се јавно избатина. Чувши то, Цукић се одметну у хајдуке, а Карађорђе за њим посла потеру с наредбом да му Павла доведу, а уколико не узмогну да га ухвате живог – да га убију. Над Србијом су се у том тренутку надвијали тмурни облаци, па је Цукић искористио ситуацију схвативши да не може дуго опстати као одметник и сам се предао Карађорђу, молећи га за опроштај. Вожд је, имајући у виду потребу јединства пред извесни напад Турака, а високо ценећи Цукићево јунаштво и неспорну посвећеност ослобођењу – још једном одлучио да му опрости те га је вратио у његову жупу.

После пропасти устанка, Цукић је с виђенијим устаничким првацима побегао у Срем и тамо чекао тренутак да се врати у Србију и настави борбу. Када је на Цвети 1815. букнуо Други српски устанак, Цукић је одмах прешао Саву и придружио се устаницима у опсади Палежа.

Још током опсаде Палежа, и Милош Обреновић је прешао Саву и у Прогару се састао с Петром Молером, са којим је Цукић живео као с рођеним братом. У жељи да што је могуће више ојача устанички положај, Милош је тада обећао Молеру да неће владати аутократски већ ће власт у Србији бити подељена између

*Изглед надгробника са задње стране
Back of the headstone*

*Нижи надгробник са задње стране
Lower headstone from the back*

Милоша, Молера, проте Матије и Цукића.

По ослобођењу овог значајног места на граници с Аустријом, устаници су кренули према Ваљеву. Уз пут је, на Кличевцу, дошло до судбоносног сусрета с Милошем Обреновићем, са којим Цукић није био у добрим односима још од јануарске скупштине 1813, после које је Милош предњачио у Цукићевом прогону. Наиме, Молер и Цукић су од Милоша тражили да потпише оно што је договорено у Прогару. Политички веома тактичан и несклон подели власти са било киме, Коџа Милош је на Кличевцу одгодио разговоре о Молеровом предлогу до ослобођења, вајкајући се да нема смисла да потписују ко ће бити старешина у туђој кући, кад још нису ослободили Србију. После овог састанка, Милош посла војводе по Србији да шире устанак па Молер оде према Дрини, а Цукић у Пожаревачку нахију.

У биткама које су уследиле Павле Цукић се истакао као никада до тада. У боју на Рановцу је, засукавши рукаве, голом сабљом улетео међу Турке секући их као да нису наоружани. Потом је одиграо значајну улогу у ослобођењу Пожаревца, а када је августа 1815. Милош договорио примирје с Марашли Али-Пашом, код Цукића се поново пробудила бунтовна црта карактера. Он је сматрао да ослабљене Турке треба докрајчити и коначно ослободити Србију, па је све чинио како би примирје нарушио. Са својом невеликом четом је покушао да побуни Пожаревачку и Крагујевачку нахију, али када у намери није успео, вратио се у Ресаву и заузео тврђаву око манастира Манасија с циљем да се одупре било Турцима било Србима. Милош је тада на Цукића послао Вујицу Вулићевића с наредбом да га савлада и доведе, што је Вулићевић и успео. Милош

је Цукићу тада све опростио и чак га поставио за кнеза Крагујевачке нахије.

Када је осетио да је учврстио позицију у односу с Турцима, Милош је, прогласивши се врховним кнезом, учвршћивао власт у односу на конкуренте у сопственим редовима. Страдао је прво владика Мелентије Никшић, а потом и Петар Молер, кога је лукави Милош потказао Турцима.

Незадовољан Милошевом аутократском владавином и непоштовањем договора, а свакако љут због убиства пријатеља и свестан да је питање тренутка када ће се Милош окомити на њега, Павле Цукић је почетком марта 1817. године с кнезом Симом Марковићем и Драгићем Горуновићем подигао буну која је захватила чак шест нахија и чији је циљ био враћање Карађорђа. Милош је ову буну прилично лако угушио и ситуацију искористио да се ослободи политичких противника.

Павла Цукића су пак, ногу окованих испод коња, послали за Београд до кога никада није стигао. Поворка је зановила у Рогачи, а када су се ујутру пробудили, Цукић више није био жив. Као уосталом ни живот, ни смрт војводе Павла Цукића није без контроверзи. Према једном предању, Цукић је већ био начетог здравља па је у Рогачи умро природном смрћу, наводно од беснила. Према другима, свестан да

га у Београду чека мучење, војвода је искористио прилику и попио отров који је чувао у прстену. Највероватнија је ипак трећа прича према којој је Цукић ликвидиран по директној Милошевој наредби, вероватно да не би сведочио Турцима о правим разлозима побуне. Ово потврђује и писмо које је кнез Милош 6. јуна 1817. године послао Михајлу Герману, а које преноси Милан Ђ. Миличевић, у којем наводи: „Да се је Цукић са Драгићем и инима возбубовао 1. марта те године, и да га је он поймавши га лишио жизни са два његова главна приврженика“. Ово објашњава и два мања надгробна споменика у непосредној близини Цукићевог.

Занимљиво је да је име овог јунака српске револуције било готово два века табу тема и да је тек у скорје време, једна улица у Рачи крагујевачкој добила назив по Павлу Цукићу.

ЛИТЕРАТУРА:

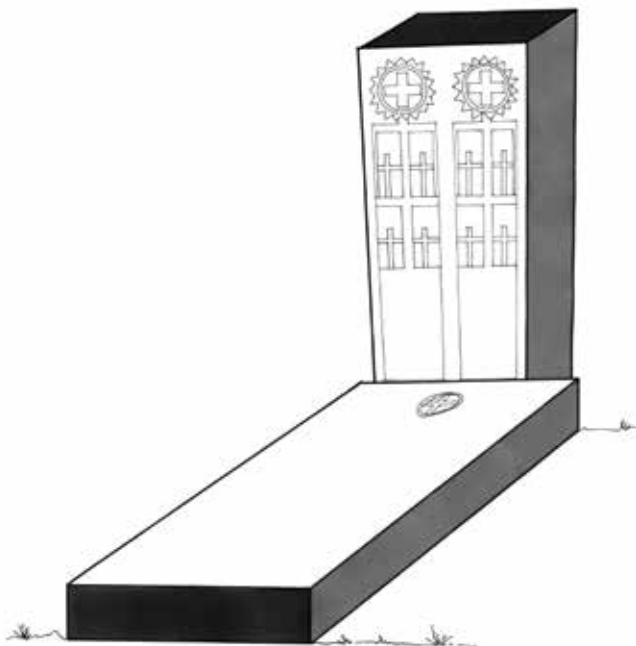
Ђоровић, В. (1997), *Историја српског народа*, Бања Лука: Глас српски.
 Ненадовић, К. (1884), *Живот и дела Карађорђа и његових војвода и јунака*, Беч.
 Милићевић, М. Ђ. (1888), *Поменик знаменитих људи српског народа новијега доба*, Београд.
 Досије споменика културе – Архива Завода за заштиту споменика културе града Београда

The Headstone of Voivode Pavle Cukić

Rogača, Sopot

Cultural property

Технички цртеж споменика
Technical drawing of the headstone

Just outside Belgrade, in the village of Rogača on Mount Kosmaj, a headstone without marks emerged from the earth and thick shrubbery during the road expansion works in 1982. It was made from a solid greenish sandstone, no different from many memorials from the 19th and early 20th century – a nicely hewn horizontal slab without ornaments. A cut-in line could be made out in some places on the upper surface, running along the edges.

The shape of an elongated cuboid, with a rounded top and a protrusion in the middle the entire length of the stone block, as well as a stylized human figure carved shallow, are characteristic of this type of mark and of the Kosmaj region. However, what brought attention to it was the

fact that the headstone was erected for one of the greatest heroes of the Serbian Revolution – Pavle Cukić. The answer to the question of why this monument was found in Rogača has a filmic plot twist and resolution.

Pavle Cukić was born around 1870 in the village of Krčmare near Rača, in the Kragujevac Nahiyah. When the uprising started, he joined the insurgents at once, and was one of Karađorđe's helpers. This was an introduction to the story whose end point is precisely the monument which the Belgrade Cultural Heritage Preservation Institute declared a cultural property in 1987. Spurred on by Karađorđe's wife Jelena, in 1805 Cukić killed the Leader's mistress Marija, originally from Brusnica, and was forced to flee to the woods. He was granted pardon only after he had

gained fame for heroism in the Battle of Mišar, when according to eye-witness accounts he slew Turks with a sabre in each hand.

The battles that ensued – for the liberation of Kruševac as well as those taking place in Deligrad, Toplica, and in the siege of Novi Pazar – brought Cukić the respect of the leaders of the uprising, resulting in Karađorđe's appointing him the military commander (voivode) of the Kruševac Region in 1811, based in Trstenik.

Cukić was in the forefront of the fight against the Turks and Arnauts there as well, but complaints had reached Karađorđe that he was plundering pastures and hiding the wine tax. At the January 1813 Assembly meeting, a decision was made to have him publicly flogged. As soon as the news of it reached Cukić, he fled to the woods, prompting Karađorđe to send men in pursuit of him, on orders to bring him in or, if unable to catch him alive, to kill him. At that point in time, storm clouds were gathering over Serbia and, having realized that he could not survive long as a renegade, Cukić took the opportunity and gave himself in to Karađorđe, begging him for forgiveness. Mindful of the need for unity before a certain Turkish attack and appreciative of Cukić's heroism and unquestionable commitment to the liberation, Karađorđe decided once again to forgive him and returned him to the region he oversaw.

After the collapse of the uprising, Cukić fled to Srem with the prominent uprising leaders, and waited for an opportune moment to return to Serbia and continue the fight. When the Second Serbian Uprising erupted on Palm Sunday 1815, Cukić immediately crossed the river Sava and joined the insurgents in the siege of Palež.

As early as the siege of Palež, Miloš Obrenović crossed the Sava too and met up in Progar with Petar Moler, who Cukić lived with like a brother. Wishing to strengthen the position of the insurgents as much as possible, Miloš then promised Moler that he would not rule as an autocrat but that power in Serbia would be divided between Miloš, Moler, Archpriest Matija, and Cukić.

When this important settlement on the border with Austria was liberated, the insurgents made their way to Valjevo. On the way, at Kličevac, a fateful encounter took place between Cukić and Miloš Obrenović, who Cukić had not been on good terms with since the Assembly of January 1813, upon which Miloš took the lead in persecuting Cukić. Moler and Cukić demanded that Miloš sign off on what had been agreed in Progar. Politically very tactically-minded and disinclined to share power with anyone, Miloš the Great pushed back the talks on Moler's proposal at Kličevac until the liberation, complaining that it made no sense to sign off on who would be the lord of another man's manor, while they still had not

liberated Serbia. After this meeting, Miloš sent voivodes all across Serbia to spread the uprising, so Moler left for the Drina and Cukić made his way to the Požarevac Nahiyah.

In the battles that ensued, Pavle Cukić stood out more than ever. In the battle of Ranovac, he rolled up his sleeves and ran into the Turkish lines bearing only a sabre, slaying them as if they carried no weapons themselves. Subsequently he played an important part in liberating Požarevac, and when in August 1815 Miloš negotiated a truce with Marshli Ali Pasha, the rebel in Cukić sprang back into life. He was of the opinion that the weakened Turks should be finished off and that Serbia should be liberated, and made every effort to undermine the truce. With his fairly small company of men he attempted to start an uprising in the nahiyahs of Požarevac and Kragujevac. When that failed, he went back to Resava and took the fortress near the monastery of Manasija with the aim of fighting off both Serbs and Turks. Miloš then ordered Vujica Vulićević to overcome Cukić and bring him in, which Vulićević succeeded in doing. Miloš then forgave Cukić and even appointed him the Prince of the Nahiyah of Kragujevac.

When he felt that he had strengthened his position with the Turks, Miloš proclaimed himself the Supreme Prince and thus consolidated his power against the competitors from his own ranks. The first person to perish was Bishop Melentije Nikšić, followed by Petar Moler, who was denounced to the Turks by the cunning Miloš.

Unhappy with Miloš's autocratic rule and his going back on the agreement, angry over the murder of a friend and aware that it was a matter of time when Miloš would go at him, Pavle Cukić started an uprising in early March 1817 with Prince Sima Marković and Dragić Gorunović. The uprising spread into as many as six nahiyahs and was aimed at bringing back Karađorđe. Miloš suppressed this uprising fairly easily and used the opportunity to rid himself of the political opponents.

Legs shackled under a horse, Pavle Cukić was sent to Belgrade but never reached it. The company stopped for the night in Rogača, and when they woke up the following morning, Cukić was no longer alive. Neither the life nor the death of Pavle Cukić was free of controversy. According to a tale, Cukić was already in a bad way and died of natural causes in Rogača, supposedly from rabies. According to another, as he was aware that once in Belgrade he would be tortured, the voivode took the opportunity that presented itself and drank the poison that he had kept in his ring. The most likely one is the third story, according to which Cukić was killed on direct orders from Miloš, probably to prevent his testifying to the Turks on the true reasons for the rebellion. This is confirmed by the letter which Prince Miloš sent on 6th June 1917 to Mihajlo German and which Milan Đ. Milićević

mentions: 'That Cukić was in collusion with Dragić and other folk on 1st March that year, and that having caught him, he took his life and the lives of his two retainers.' This explains the two smaller headstones found near Cukić's headstone.

The name of this hero of the Serbian Revolution remained a taboo for almost two centuries, and only recently a street in Rača was named after Pavle Cukić.

REFERENCES:

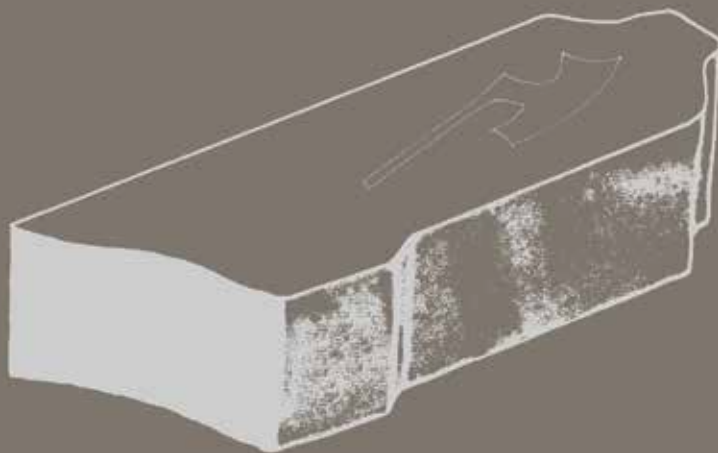
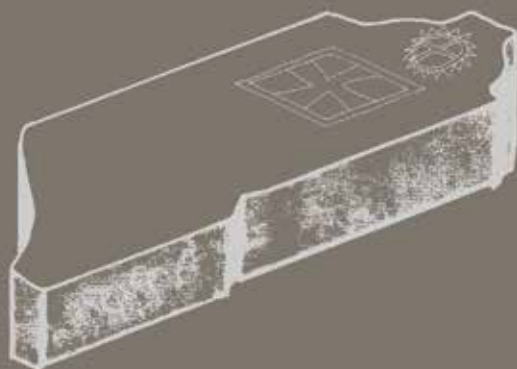
Ćorović, V. (1997), *Istorija srpskog naroda*, Banja Luka: Glas srpski.

Nenadović, K. (1884), *Život i dela Karađorđa i njegovih vojvoda i junaka*, Beč.

Milićević, M. Đ. (1888), *Pomenik znamenitih ljudi srpskog naroda novijega doba*, Beograd.

The cultural property file – Archives of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

СЕЛО РОГАЧА
с.о. СОПОТ

НАДГРОБНИЦИ УЗ СПОМЕНИК
ПАВЛА ЦУКИЋА

